

FEMTIO ÅR FÖR FÖRETAGS- EKONOMISK FORSKNING

Bergsrådet
Marcus Wallenbergs stiftelse
1973-2023

SEBASTIAN LINDBERG

Femtio år för företagsekonomisk forskning.
Bergsrådet Marcus Wallenbergs stiftelse 1973–2023.

© Sebastian Lindberg & Bergsrådet Tekn. och Ekon. dr h.c.
Marcus Wallenbergs Stiftelse för Företagsekonomisk Forskning sr. 2024.

ISBN 978-952-94-9653-2 (mjuka pärmar)
ISBN 978-952-94-9654-9 (PDF)

Layout och brytning: Anne Kaikkonen, Timangi

Pekan Offset Oy
Helsinki 2024

INNEHÅLL

Marcus Wallenberg i österled.....4

En stiftelse för företagsekonomisk
forskning blir till..... 12

Kontinuiteter och förändringar 22

Stiftelsen i det nya millenniet..... 29

Styrelsen 38

Stadgar39

Källor och litteratur..... 42

MARCUS WALLENBERG I ÖSTERLED

Den första betydande affären Marcus Wallenberg Jr. (1899–1982) gjorde i Finland var i december 1933. Wallenberg reste i egenskap av nyvald vice ordförande i Ericssons styrelse till Helsingfors för att förhandla om utbyggnaden av det finländska telefont nätet som samtidigt skulle förstatligas. Ericsson hade stora innehav i Finland som den finska staten i början av 1930-talet ville köpa upp av det svenska telefonbolaget. Förhandlingarna kunde knappast ha gått bättre. Då utbyggnaden av telefont nätet väl skulle påbörjas skulle Ericsson vid valet av leverantör anses vara ”mest gynnad firma”. Därutöver förhandlade Wallenberg en betydande kredit av Stockholms Enskilda Bank till finska staten för finansierandet av telefont nätsutbyggnaden. Wallenbergsfären kom med andra ord att stå både för finansierandet och utbyggnaden av telefont nätet.

Ericssonaffären var bara den första i en lång rad affärer som Marcus Wallenberg under sin flera decennier omspannande karriär inom det svenska näringslivet kom

Finlands statsminister Mauno Koivisto (till vänster) i konversation med Marcus Wallenberg under invigningen av Atlas Copocos nya fabrik i Kyrkslätt 1968.

att göra i det östra grannlandet. Därutöver spelade han en betydande roll som facilitator av Finlands fredsförhandlingar med Sovjetunionen i slutet av andra världskriget. Finland och främst dess kuster hade redan i ett tidigt skede blivit bekanta för Wallenberg som sedan slutet av 1920-talet på nära avstånd bekantat sig med dem från sin kappseglingsbåt. Senare gjorde Wallenberg traditionsenliga sommarseglatser till finska vatten i den specialbyggda lustsegelbåten *Regina* som testamenterats honom av rederimannen och tidigare finska utrikesministern Henrik Ramsay vid dennes bortgång 1951, som erkänsla för en lång vänskap. Wallenbergs levnadstecknare Ulf Olsson har gjort gällande att ifall Marcus Wallenberg hade ett annat fosterland än Sverige, var det utan tvivel just Finland.

BROR BRANDT / MUSEIVERKET.

Grunden till släkten Wallenbergs förmögenhet var Stockholms Enskilda Bank, sedermera Skandinaviska Enskilda Banken (SEB) som grundats 1856 av Marcus Wallenbergs farfar André Oscar Wallenberg (1818–1886). Då Marcus Wallenberg den yngre föddes hade släkten redan etablerat sig som en av de främsta inom svenskt näringsliv och bolag såsom Atlas AB och Asea tillhörde redan familjesfären. Marcus Wallenberg skolades jämsides med sin äldre bror Jacob från unga år till tronarvingar av släktens bank- och bolagssfär. Redan före 30-års ålder utnämndes Marcus Wallenberg år 1927 till vice verkställande direktör för Stockholms Enskilda Bank.

Under andra världskriget balanserade det formellt neutrala Sverige mellan bägge stridande sammanslutningar i Europa. För tryggheten av landets ekonomiska förutsättningar värvade Utrikesdepartementet bröderna Wallenberg för att förhandla om handelsavtal till de stridande parterna. Brödernas ekonomidiplomatiska ansvarsområden fördelades så att det på Marcus Wallenbergs lott föll att upprätthålla kontakterna till de allierade och speciellt Storbritannien medan Jacob Wallenberg skötte om kontakterna till Tyskland. Tack vare sina tidigare affärskontakter kunde Marcus och Jacob Wallenberg bistå Sverige med att trygga handelsförbindelserna till Europa genom hela världskriget. Utrikespolitik och diplomati var för övrigt inget obekant företag inom släkten och Marcus Wallenbergs farbror Knut Agathon Wallenberg (1853–1938) hade bland annat agerat som svensk utrikesminister under första världskriget.

Under andra världskriget blev Marcus Wallenbergs kontakter till Finland även viktiga. Då det så kallade finska fortsättningskriget gick in i sin ställningskrigsfas 1942 påbörjades försöken att lirka Finland ut ur kriget. I Finland hade Wallenbergs affärsverksamhet utrönt nära bekantskaper med såväl president Risto Ryti, tidigare chef för Finlands Bank, som utri-

kesministrarna och sjöfartsmännen Rolf Witting och Ramsay. Dessa blev nu viktiga för Wallenberg som inte bara var övertygad om att ett tyskt nederlag var oundvikligt utan också att svenska och finska intressen bäst betjänades av att Finland så fort som möjligt bröt med sin tidigare allierade och slöt separatfred med Sovjetunionen.

Wallenberg reste till Helsingfors under den första dagen av de sovjetiska storbombningarna i februari 1944 för att övertala den finska krigsledningen om att påbörja förhandlingar med Sovjetunionen. Samtidigt hade det annalkande tyska nederlaget även börjat klarna för krigsledningen i Finland. Utöver Wallenberg utövade även de Förenta staterna diplomatisk press för att påskynda fredsförhandlingarna. Övertalningsförsöken kombinerade med de sovjetiska militära framgångarna fick slutligen den finska krigsledningen att på allvar initiera fredsprocessen genom att sända statsrådet J. K. Paasikivi till Stockholm för att förhandla med det sovjetiska sändebudet Aleksandra Kollontaj. Marcus Wallenberg som sedan tidigare var bekant med båda parter ordnande de praktiska förutsättningarna för förhandlingarna. Wallenbergs son Marc Wallenberg körde Paasikivi till Grand Hôtel i Saltsjöbaden där Kollontaj skötte om sin dåliga hälsa. Försiktighetsåtgärderna var höga för att försäkra att Finlands allierade Tyskland med sina spioner inte skulle få nys om fredsplanerna. Marcus Wallenberg hade därför reserverat ett rum i anknytning till Kollontajs för att möjliggöra att Paasikivi genom en förnående dörr kunde tag sig genom Wallenbergs rum in till Kollontajs förhandlingar om kvällarna.

Fredsörsöket utmynnade i fortsatta pläderingar i Moskva i mars som emellertid rann ut i sanden på grund av de hårda fredsvillkoren Sovjetunionen presenterade och det järngrepp Tyskland fortfarande höll sin allierade i. Då fredsörsöken sedan återupptogs på sensommaren 1944

hade Marcus Wallenberg inte mera en lika framträdande roll, även om han fortsättningsvis genom sina kontakter till Finland, inte minst till den nyutnämnde utrikesministern Carl Enckell, fortsatte förmå den politiska ledningen att så fort som möjligt inleda fredsförhandlingar. Finland och Sovjetunionen slöt till slut fred i september 1944 genom ett vapenstillståndsfördrag som undertecknades i Moskva.

De utrikespolitiska äventyren bör dock endast ses som en förlängning av Marcus Wallenbergs främsta livsverk vilket var lotsandet av den Wallenbergska bolagssfären. Efter andra världskriget befordrades Marcus Wallenberg till verkställande direktör för Stockholms Enskilda Bank medan brodern Jacob Wallenberg fick posten som direktionens vice ordförande. Wallenberg hade i sin ungdom undergått studier och praktik inför det kommande livet som bankdirektör runtom i Europa. Dessa formgivande år lade oundvikligen sin prägel på resten av hans liv. En stark ledstjärna i Wallenbergs affärsverksamhet blev internationaliseringen av Stockholms Enskilda Bank samt de bolag där han verkade. Som en del av internationaliseringen förordade han bland annat fusionen av Stockholms Enskilda Bank och Skandinaviska Banken 1971 för att bättre kunna konkurrera internationellt. Wallenberg var även tongivande i omformandet av motortillverkningsbolaget Atlas Diesel till det världsledande tryckluftsteknikbolaget Atlas Copco.

En annan ledstjärna för Wallenberg var en optimistisk framtidstro som också hade sina grunder i ungdomsårens erfarenheter, inte minst de många resorna till Förenta staterna. Wallenberg kan betecknas som både teknikintresserad och optimist gällande den tekniska utvecklingens möjligheter. Intresset för det tekniska förklarar även Wallenbergs aktiva engagemang för industribolagen i Wallenbergssfären som under största delen av hans yrkesmässiga liv intresserade honom betydligt mer än ban-

BILD: V. K. HIETANEN / MUSEIVERKET.

Den första Saab-bilen rullar ut ur Saab-Valmet fabriken i Nystad 13.11.1969.

ken. Efter att Wallenberg 1958 avgick som VD för SEB hängav han sig för fullt till att lotsa familjesfärens industribolag. Detta betydde också tätare kontakter med Finland.

Redan 1957 hade möjligheten att Finland skulle köpa nya Draken stridsflygplan av Saab dykt upp. På grund av det rådande ekonomiskt svåra läget i Finland förhandlades en kompensationsaffär där Torne älvs kraftverk skulle byggas ut med främst finländsk arbetskraft som betalning för stridsplanen. Projektet föll sedermera på amerikanska myndigheters veto på grund av deras licensklausuler på Drakens navigationsutrustning och det dröjde till 1974 innan Finland kunde införhandla tolv stridsflygplan av Saab. En fusion av Strömberg och Asea gick även i stöpet i början av 1960-talet, inte minst på grund av finsknationalistiskt färgat motstånd

och några år senare gick Asea miste om ett planerat kärnkraftsprojekt i Finland som i stället gavs till sovjetiska leverantörer – ett kännetecken för den geopolitiska balansgången som Finland tvingades gå efter andra världskriget. Mot slutet av decenniet började dock mer lyckade affärer uppstå. År 1968 sålde Asea sin hissproduktion till verkstadsbolaget Kone och samma år inleddes också ett samarbete mellan Saab och Valmet i den nya bilfabriken i Nystad. Den första bilen som rullade ut ur fabriken donerades inför julen 1969 till president Urho Kekkonen.

Hannu Rautkallio som studerat släkten Wallenbergs inverkan i Finland har konstaterat att ingen djupare kontakt fanns mellan Marcus Wallenberg och Kekkonen innan decennieskiftet 1970 då tidigare sporadiska kontakter utvecklades till något som kunde beskrivas som en vänskap och ömsesidig uppskattning. Samspelet mellan den kosmopolitiska Wallenberg samt den folkliga presidenten från mellersta Finland kan vid första ögonkast te sig som något märklig. En sak som dock förenade männen var deras förkärlek till idrott. Medan Kekkonen var en formidabel friidrottare och på senare år känd framför allt för sina skidfärder hade Wallenberg i sin ungdom varit en tennisspelare i världsklass samt en god kappseglare. Senare träffades männen ofta på olika jakter arrangerade på bägge sidor om Bottniska viken. Kontakten mellan Kekkonen och Wallenberg var även till ömsesidig nytta. Medan Kekkonen genom Wallenberg kunde sätta sig in i den internationella finansvärldens finesser fick Wallenberg genom Kekkonen en alldeles unik port till att värna om sina företagsintressen i Finland.

Som erkänsla för den nyfunna vänskapen gav Kekkonen 1973 Wallenberg hederstiteln bergsråd – en titel som egentligen var reserverad endast för finländare. Wallenberg hade redan tidigare, på våren 1949, fått mottaga Lejonets storkors av president Paasikivi för sina insatser för

Finland under kriget. Kekkonen ville med den nya titeln uppmärksamma det flera decennier omspännande varma förhållandet Wallenberg hade haft till det östra grannlandet och ge erkänsla för Wallenbergs insatser både på det utrikespolitiska och det ekonomiska planet. Idén till hedersutnämningen uppkom enligt memoaranteckningar av Göran Ehrnrooth, som tillhörde Marcus Wallenbergs närmaste vän- och affärskrets i Finland, under en middagsbjudning hos Ehrnrooth på Södra kajen där både Wallenberg och Kekkonen ingick i hedersgästerna. Diskussionen under middagen hade först rört sig kring bergsrådstiteln som avskaffats i Sverige redan i medlet av 1800-talet men snabbt lett till att Kekkonen utbrustit för den tidigare utrikesministern och Valmets chefdirektör Olavi J. Mattila att han minsann skulle utnämna Marcus Wallenberg till bergsråd.

Wallenberg fortsatte överse bolagssfärens världsomspännande intressen genom hela 1970-talet. År 1982 avled Marcus Wallenberg i sitt hem Villa Täckä Udden på Djurgården. Vid hans bortgång hade Wallenbergsfären manifesterat sin position inom det svenska näringslivet med sammanlagt en halv miljon anställda, däribland cirka 40 procent av alla dem som arbetade inom industrin i Sverige. Hans arbete levde vidare bland annat genom sonen Peter Wallenberg som axlade ansvaret för familjesfären efter faderns bortgång. I Finland fortsatte Marcus Wallenbergs arv genom de Wallenbergska företagsintressena i landet samt genom den stiftelse han 1973 lät grunda.

EN STIFTELSE FÖR FÖRETAGSEKONOMISK FORSKNING BLIR TILL

Idén till grundandet av Bergsrådet Tekn. och Ekon. dr. h.c. Marcus Wallenbergs Stiftelse för Företagsekonomisk Forskning uppkom som ett tack för beviljandet av den unika hederstiteln 1973. Marcus Wallenberg hade redan tio år tidigare tillsammans med sin hustru Marianne Wallenberg på dennes 70-årsdag grundat Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse för att stöda samhällsvetenskaplig forskning i Sverige. Sex år senare bildade Marcus Wallenberg även Journalistfonden som skulle speciellt understöda vidareutvecklingen av svenska journalisters ekonomiskaper. Utöver detta understödde Wallenberg genom olika satsningar på forskningslaboratorium speciellt naturvetenskaplig forskning i Sverige. Modell för filantropin togs utan tvivel av farbrodern som grundat Knut och Alice Wallenbergs stiftelse redan 1917 och som sedan dess utgjort kronjuvelen bland de så kallade Wallenbergstiftelserna i Sverige. Den finländska Bergsrådet Marcus Wallenbergs stiftelse har dock sedan dess grundande verkat och administrerats självständigt från de i Sverige verk-

samma Wallenbergstiftelserna. Efter att Wallenberg fattat beslutet om grundandet av stiftelsen presenterades idén för första gången under invigningsfesten av LIFIM-institutets (*Liikkeenjohdon instituutti*) nyrenoverade utrymmen vid Sannäs gård i Borgå på sommaren 1973. Institutet som leddes av *Helsingin Kauppakorkeakoulu* (Helsingfors Handelshögskola) rektor Jaakko Honko erbjöd populära fortbildningskurser i företagsledning till finländska näringslivstoppar. Till invigningsceremonin för de nya lokalerna som finansierats med givmilda donationer från näringslivet hade Honko inbjudit Marcus Wallenberg som dock på grund av förhinder inte kunde delta. I stället beslöt Wallenberg att via professor Per-Jonas Eliaeson, som stod nära Wallenberg och även fanns bland de inbjudna, meddela att han hade bestämt sig för att grunda en stiftelse i Finland för företagsekonomisk forskning med speciell inriktning på företagsledning.

Grundkapitalet till stiftelsen sattes in av grundaren själv i form av obligationer till ett värde om en miljon finska mark i det finländska metallindustribolaget Outokumpu. Stiftelsens stadgar lämnades in av Marcus Wallenberg för fastställande och registrering den 14 december 1973. Justitieministeriet stadfäste sedan stiftelsen den 24 januari 1974. I stadgarna fastställdes att stiftelsens ändamål var ”att främja utbildning och forskning på företagsledningens

BILD: AALTO-UNIVERSITETS ARKIV.

Professor Jaakko Honko.

område, i första hand inom Finland men även i internationellt sammanhang” samt att ändamålet förverkligades ”genom utdelande av stipendier och ersättning åt gästföreläsare ävensom bestridande av kostnader för vetenskapliga symposier i Finland på internationell bas.” Den internationella inriktningen som varit Marcus Wallenbergs ledstjärna i hans af-

Vauhtia Suomen johtajakoulutukseen:

Wallenberg heitti miljoonan pesämunaksi

Porvoo (HS) Miljoonan markan suurlahjoituksen sai Suomen liikkeenjohdon koulutus vastaanottaa Porvoon maalaiskunnassa maanantaina suoritettua uuden koulutuskeskuksen vihkiäisten yhteydessä. Ruotsalaisen vuorineuvos Marcus Wallenbergin tekemä yllättävä lahjoitus tulee hänen nimeään kantavan säätiön peruspääomaksi.

"Fart till Finlands ledarutbildning: Wallenberg slängde en miljon till grundpotten" Helsingin Sanomats nyhet om stiftelsens grundande 18.12.1973.

färsmässiga liv syntes därmed även tydligt i den stiftelse han nu beslutat att grunda. Intresset för internationalisering, som stiftelsen även skulle stöda, hade börjat vakna i de finländska handelshögskolorna i början av 1970-talet. Handelshögskolorna var i många anseenden föregångare i denna utveckling och i allmänhet var det först under de där påföljande decennierna som internationaliseringstrenden spred sig till övriga högskolor och universitet i landet och var då starkt statsstyrt.

Wallenberg valde företagsekonomisk forskning som stiftelsens verksamhetsområde framom nationalekonomi och finansiering i och med att dessa redan understöddes brett av andra stiftelser i landet, speciellt av Yrjö Jahnssons stiftelse som grundats tjugo år tidigare. Grundandet av Bergsrådet Marcus Wallenbergs stiftelse skedde vid en lämplig tidpunkt. I början av 1970-talet fanns ett skrikande behov av personer med doktorsgrad inom företagsekonomi i landet. Medan nationalekonomisk forskning hade kraftigt utvidgats och moderniserats i landet redan under 1950- och 1960-talen halkade den företagsekonomiska forskningen efter. I de av Marcus Wallenberg fastställda stadgarna stipulerades att stiftelsen skulle omhändertas av en styrelse som bestod av tre personer med varsin personlig suppleant. Till den första styrelsen utsågs vicehäradshövding Göran Ehrnrooth, professor Jaakko Honko samt rektor Per-Jonas Eliaeson. Samtliga av medlemmarna hade handplockats av Marcus Wallenberg. Föreningsbankens stiftelseavdelning skötte stiftelsens dagliga administration.

På stiftelsens första styrelsemöte som ägde rum den 8 januari 1974 beslöts att Göran Ehrnrooth skulle axla ansvaret som stiftelsens första ordförande. Ehrnrooth hade sedan början av 1950-talet tillhört Marcus Wallenbergs närmaste kontakter i Finland och var en av landets mest framstående bankmän. Chefdirektörsposten på Nordiska föreningsban-

ken öppnade för flera styrelseposter i ledande finländska bolag, speciellt inom skogsindustrin. Därutöver verkade Ehrnrooth i ett flertal bolag där familjen hade direkta ekonomiska intressen, speciellt inom oljeindustrin. Historikern och journalisten Jyrki Vesikansa har påpekat att bankmännen Ehrnrooth och Wallenberg förenades utöver sina affärsintressen och vänskap av deras försiktiga strategier gällande de ”egna” bankerna.

Emedan Göran Ehrnrooth valdes till stiftelsens första ordförande var det dock Jaakko Honko som långt ansvarade för stiftelsens operativa verksamhet och stipendieutdelningen. Honko var professor i företags ekonomi på *Helsingin Kauppakorkeakoulu* och hörde till de finländska topparna inom investeringsteori. Efter sin aktiva forskarkarriär utmärkte sig Honko inom *Kauppakorkeakoulus* administration och hade hunnit vid stiftelsens grundande verka som vice rektor i sex år och rektor i fyra. Honko hade efter utnämningen till rektor vid *Kauppakorkeakoulu* speciellt arbetat för att utveckla forskningsverksamheten vid högskolan som ännu i slutet i 1960-talet var mycket anspråkslös. Utmärkande för Honkos karriär var även hans internationella inriktning. Förutom att Honko var bekant med stiftelsens grundare kände han också väl stiftelsens första ordförande. Kontakten mellan Ehrnrooth och Honko hade uppstått redan i början av 1960-talet då Honko verkat som sakkunnig i en organisationsförändring på Nordiska föreningsbanken.

Per-Jonas Eliaeson, rektor för Handelshögskolan i Stockholm sedan 1970 ingick i stiftelsen styrelse som representant för Sverige och familjen Wallenberg som han stod nära. Eliaeson hade också i egenskap av rektor för Handelshögskolan i Stockholm 1971 utnämnt Wallenberg till hedersdoktor i ekonomi. Utöver detta kände Eliaeson också sedan medlet av 1960-talet väl till sin finländske kollega Honko. De båda universitetsmännen förenades förutom av sitt brinnande intresse för att internatio-

BILD: GÖRAN EHNRROOTH'S PRIVATARKIV

Marcus Wallenberg och Göran Ehrnrooth på Nordiska föreningsbankens 100-årsjubileum 1962.

nalisera forskningen i respektive länder även av att bägge ledde institut för fortbildning av företagsledare. Medan Honko ledde LIFIM-institutet i Finland ansvarade Eliaeson för Institutet för Företagsledning (IFL) i Sverige. Det vetenskapliga samspelet övergick också till en vänskap på det personliga planet.

Under det första mötet i januari 1974 valdes också de första personliga suppleanterna som blev Nils Gustav Grotenfelt för Göran Ehrnrooth, Erik Dahmén för Per-Jonas Eliaeson och Mika Kaskimies för Jaakko Honko. Suppleanterna följde således ordinarie medlemmarnas mönster.

Medan Grotenfelt verkade som verkställande direktör för Tampella och representerade aktiva affärsmän, var Dahmén och Kaskimies professorer vid handelshögskolorna i Stockholm och Helsingfors. Dahmén var även knuten till Wallenbergsfären i och med att han agerade som Wallenbergarnas "nationalekonomiska rådgivare".

Redan i medlet av februari 1974 åkte hela styrelsen till Stockholm för att träffa stiftelsens grundare samt organisera praktiska detaljer som gällde stiftelsens obligationsinnehav som var placerade i SEB. Under de första åren bestod största delen av arbetet av att organisera stiftelsens verksamhet så att den kunde förlöpa utan större inblandning av styrelsen. Småningom etablerades en tradition av två styrelsemöten om året. Under det första mötet i februari-mars fastställdes stiftelsens utdelning av stipendier och under det följande mötet i april-maj fastställdes förra årets bokslut. Stiftelsens placeringar diversifierades även genast genom att bland annat köpa obligationer och aktier i finländska bolag. De första direkta aktierna köptes i skogsbolaget Kymmene och industribolaget Pargas Kalk (Partek).

Diversifieringen var nödvändig eftersom stiftelsens kapital nästan fördubblades 1974 då bolagen Koverhar, Saab-Valmet och Scan-Auto, samtliga inom den Wallenbergska sfären i Finland, donerade tillsammans 700 000 mark till stiftelsen för att bemärka Wallenbergs 75-årsdag. På grund av det avsevärt ökade kapitalet kunde stiftelsen också förverkliga sin första utdelning av stipendier i februari 1975. Stipendier utdelades till allt som allt elva forskare till ett totalvärde om 69 000 mark.

De enskilda stipendiebeloppen varierade mellan några tusen och tiotusen mark och gick i första hand till skrivandet av licentiat- och doktorsavhandlingar men även till två mindre forskningsprojekt om jämförande undersökning rörande finländsk företagsadministration samt strategiska

planeringsmetoder. Bland stiftelsens allra första stipendiemottagare kan lyftas fram filosofie kandidat Bengt Holmström som erhöll stipendium för att erlagga doktorandstudier vid Stanford University samt ekonomie licentiat Aatto Prihti som erhöll ett doktorandstipendium för sin avhandling om konkursprogrestering. Holmström kom sedermera att verka som professor vid Yale och MIT och emottog Nobelpriset i ekonomi 2016. Prihti däremot blev senare känd som kansler för *Kauppakorkeakoulu*, överombudsman för Jubileumsfonden Sitra och direktör för läkemedelsbolaget Orion. Bland övriga av de tidiga stipendiemottagarna kan även noteras ekonomie magister Björn Wahlroos som 1977 erhöll ett stipendium för skrivandet av sin licentiatavhandling och efter sin forskarkarriär blev en av de mest framstående affärsmännen i Finland.

Stipendiernas karaktär följde samma mönster under hela 1970-talet med det tillägget att stiftelsen även började finansiera kortare forskningsresor. De flesta stipendierna delades fortsättningsvis ut för skrivandet av licentiat- och doktorsavhandlingar. Stipendiemottagarna var främst verksamma vid de helsingforsiska handelshögskolorna Svenska Handelshögskolan och *Kauppakorkeakoulu*. Handelshögskolorna i huvudstaden var helt dominerande i början av 1970-talet och långt över hälften av landets alla ekonomivetenskapliga examina avlades vid dessa högskolor. Trots detta var antalet doktors- och licentiatavhandlingar som skrevs vid skolorna tämligen lågt, vilket också gjorde behandlingen av ansökningarna enkelt. I praktiken var alla ansökanden mer eller mindre kända för stiftelsens experter.

I enlighet med stiftelsens stadgar och grundarens vilja prioriterades sådana ansökanden som hade en internationell förankring eller sökte sig till utländska universitet, speciellt amerikanska. Det var inte svårt att hitta lämpliga kandidater eftersom det finländska forskarfältet sedan slutet

APURAHOJA LIIKKEENJOHDON TUTKIMUKSEEN

Vuorineuvos tekn. ja kauppat. tri h.c. Marcus Wallenbergin liiketaloudellinen tutkimussäätiö julistaa haettavaksi apurahoja ensi sijassa liikkeenjohtojen alalla suoritettavaan tieteelliseen tutkimustyöhön. Apurahoja voidaan myöntää myös ulkomaisiin opintomatkoihin.

Hakemuksiin on liitettävä selvitys hakijan ansioista sekä yksityiskohtainen suunnitelma apurahan käytöstä samoin kuin maininta suosittelijoista. Hakemukset on osoitettuna yllämainitulle säätiölle toimitettava Suomen Yhdyspankki Oy:n Notariaattiosastolle, Aleksanterinkatu 30, 00100 Helsinki 10, viimeistään 15.1.1976 mennessä. Apurahoja koskeviin tiedusteluihin vastaa siellä varatuomari Lars Mattsson.

Annons för ansökningar i Helsingin Sanomat 10.12.1975.

av andra världskriget i allt högre grad vände sig mot de Förenta staterna. Denna utveckling hade varit speciellt utmärkande inom ekonomivetenskaperna som teoretiserades och lyftes till en internationell nivå i Finland just tack vare impulser från andra sidan Atlanten under årtiondena efter andra världskriget. Från och med 1976 deltog stiftelsen även i finansieringen av det internationella nätverket för förvaltningsforskning *Euro-*

pean Institute for Advanced Studies in Management (EIASM) som grundats 1971 av bland andra Jaakko Honko. Till den internationella forskarskolan som var belägen i Bryssel valdes forskare som hade speciellt goda meriter i hemlandet och tanken var att dessa forskare i hjärtat av Europa kunde knyta internationella nätverk samt få nya impulser för utvecklingen av forskningen i hemlandet. Då universitetens egna forskarskolor uppstod under 1990-talet utvecklades EIASM verksamhet främst till att erbjuda internationella nätverk för forskare inom företagsledning genom anordnandet av konferenser och seminarier.

Vid slutet av 1970-talet hade stiftelsens kapital fördubblats till något över två miljoner mark. Diversifieringen av portföljen hade också intensifierats med innehav i Kaukas, Partek, Finska Ångfartygs Ab (Efoa), Kymi Kymmene, Lohja Ab, Fiskars och Rauma-Repola utöver en del obligationsinnehavanden, inklusive den ursprungliga i Outokumpu. Alla de direktägda bolagen ingick i Nordiska föreningsbankens sfär och var därmed bekanta för stiftelsens ordförande som samtidigt satt som chef-direktör för banken och speciellt ansvarade för dess investeringar och förhållanden till de finländska storbolagen. Därutöver hade Marcus Wallenberg önskat att stiftelsen med sitt anspråkslösa kapital skulle medverka i utbyggnaden av de internationella marknaderna i Finland. Därför placerades också en del av tillgångarna i utländska valutaobligationer och i valutabundna placeringar.

KONTINUITETER OCH FÖRÄNDRINGAR

Stiftelser är oftast långsinta organisationer som präglas av att förändras långsamt. Ett ofta förekommande talesätt i stiftelsevärlden är att en stiftelses kvartal är tjugofem år. Även Marcus Wallenbergs stiftelse har i denna utmärkelse varit en karaktäristisk stiftelse där verksamhetens former inte genomgått större förändringar och stiftelsens styrelse har också präglats av långa kontinuiteter. Utmärkande för detta är att stiftelsen under femtio år endast haft tre ordföranden. Å andra sidan leder stiftelsernas långsiktighet också till en viss stabilitet på högskolesektorn där andra aktörer kan vara betydligt mer volatila, så som till exempel var fallet med det statliga styret av högskolorna under det senare 1900-talet.

Vid stiftelsens grundande pågick en omfattande debatt om högskolornas framtid i landet. Samtidigt pågick ett flertal processer som alla hängde ihop med de stora årskullarnas inträde i högskolorna och det kraftiga uppbyggandet av välfärdsstaten under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet. En press på mer demokratiskt styre i högskolorna där professorerna traditionellt hade så gott som all makt hade också ökat sedan slutet av 1960-talet, med Helsingfors universitet i spetsen. De sto-

ra efterkrigstida årskullarna som hade fyllt föreläsningssalarna inspirerades av studentrörelserna i Västeuropa och Förenta staterna och krävde högljutt att full demokrati skulle införas i universiteten. I praktiken skulle detta ha medfört ett studentstyre eftersom studenternas antal mångfaldigt översteg professorernas och den övriga personalens. Till slut utvecklades den så kallade trepartsprincipen som ett slags kompromissförslag där makten fördelades mellan studenterna, professorerna och den övriga personalen. De första universiteten där organisationsreformer av denna typ genomfördes var universiteten i Åbo samt *Kauppakorkeakoulu*.

Samtidigt som debatten om universitetens styrning pågick het på riksnivå, och till och med påverkade utfallet av riksdagsvalet 1970, pågick även en mer undangömd process. Staten började från och med 1970-talet ta ett allt starkare grepp om universitetssfären och föra in högskolorna under undervisningsministeriets styre. Svenska Handelshögskolan förstatligades 1975 medan *Kauppakorkeakoulu* hade förstatligats redan året innan. Inom dryga fem år hade också handelshögskolorna i Åbo och Vasa förts under statens kontroll. Traditionellt hade speciellt Helsingfors universitet haft en stark autonom roll i landets högskolepolitik och andra högskolor hade till exempel tillämpat sina examensfordringar enligt huvudstadsuniversitetets principer. Framöver var dock undervisningsministeriet den instans som i första hand dikterade landets universitetspolitik. För handelshögskolorna betydde det att de i framtiden verkade under undervisningsministeriet. Tidigare hade de lytt under handels- och industriministeriet som visat ett ringa intresse för vetenskapspolitiska frågor. *Kauppakorkeakoulus* rektor Honko, motsatte sig kraftigt expansionen av statens makt över högskolorna och efterlyste ett kraftigare självstyre för högskolorna. Enligt Honko hade samarbetet fungerat bra med handels- och industriministeriet och han befarade att undervisningsministeriet

skulle försöka alltmer blanda sig i högskolans angelägenheter.

Också de privata stiftelserna hamnade i början av 1970-talet i hetluf-
ten då kritiska röster från vänstern ansåg att stiftelserna i landet utgjorde
ett elfenbenstorn med alltför nära kopplingar till näringslivet där enbart
en liten grupp bestämde om vem som skulle få understöd. Stiftelsernas
försvar om att de respekterade grundarnas vilja ekade för tomma öron
bland dem som ville införa större insyn och kontroll över de privata stif-
telserna samt dra in deras skattefrihet. Inte minst tack vare stiftelsernas
organisering och kampanjer för att påvisa stiftelsefinansieringens bety-
delse för den finländska högskolesektorn tonade dock kraven ned mot
slutet av 1970-talet.

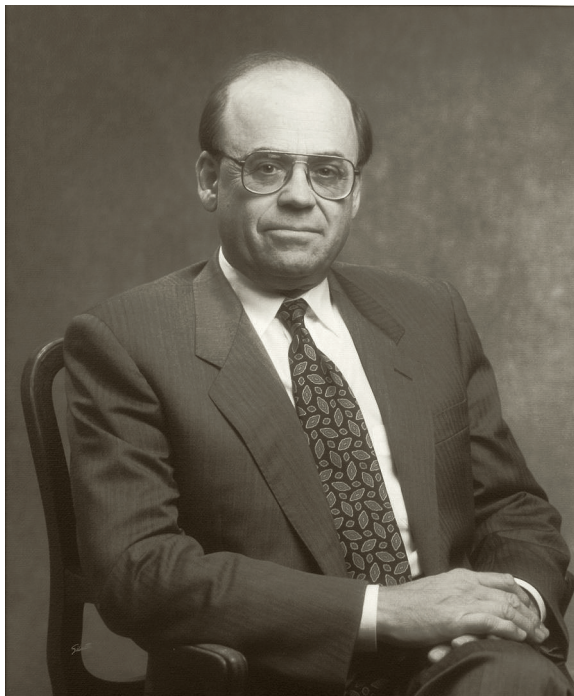
Då de stora årskullarna på 1960-talet inledde sina studier förändra-
des högskolornas karaktär från elituniversitet till massuniversitet. Det
hade också varit denna karaktärsförändring som hade drivit på förstat-
ligandet och den ökade statliga översynen av universiteten. I och med
att universiteten nu sågs som en förlängning av välfärdsstatens utbild-
ningsplikt ansågs det också nödvändigt att staten tog en större roll i de-
ras styrning. Då studenterna i ökande grad fortsatte sina studier genom
forskarutbildning ökade givetvis också trycket på mera finansiering un-
der de kommande årtiondena. Till saken hörde att man på 1970-talet ge-
nomfört examensreformer med förebilder i främst Sverige och Förenta
staterna som strömlinjeformade utexamineringen och omformade exa-
mensfordringarna så att de bättre svarade på samhällets och näringsli-
vets behov. Kritikerna började dock tala om massproduktion av doktorer.
Till exempel i Svenska Handelshögskolan fördubblades antalet utexami-
nerade doktorer under 1980- och 1990-talen.

I början av 1980-talet uppgick Marcus Wallenbergs stiftelses årliga
utdelning, som i regel motsvarade det största möjliga genererade över-

skottet efter den stadgeenliga tioprocentiga återföringen till stiftelsens kapital till omkring 140 000 mark. Mot slutet av decenniet hade det totala utdelningsbeloppet mer än fördubblats tack vare stiftelsens halvaktiva placeringsstrategi. Karaktären av stipendierna förblev oförändrad från 1970-talet och fortsättningsvis beviljades mindre stipendier för att finansiera så väl licentiat- som doktorsavhandlingar samt kortare konferens- och seminarieresor. Mindre forskningsprojekt för disputerade forskare erhöll också stipendier om å cirka 10 000 mark årligen. Denna ökade utdelning möjliggjordes av att stiftelsens marknadsvärde under samma tid hade stigit från dryga två miljoner till nästan sju miljoner mark.

Bland stiftelsens stipendiemottagare på 1980-talet kan lyftas fram till exempel ekonomie kandidat Eva Liljeblom som sedermera utnämndes till professor i finansiering och rektor vid Svenska Handelshögskolan. Även de där påföljande rektorerna för Handelshögskolan Karen Spens och Ingmar Björkman kom att få finansiering från stiftelsen i början av deras forskarkarriärer. Under 1980-talet blev det allt lättare att hitta stipendiemottagare med internationell inriktning. Den europeiska integrationsprocessen som inleddes på 1980-talet och kulminerade i EU-medlemskapet, Berlinmurens fall och introduktionen av nya kommunikationsmetoder som förde världen tätare samman svepte även över forskarsamfundet som i allt högre grad blickade över nationsgränserna.

Den kontinuitet som präglade karaktären av stipendierna fanns också närvarande i styrelseuppsättningen. Vid medlet av 1980-talet satt fortsättningsvis alla av de ursprungliga styrelsemedlemmarna kvar. Den första förändringen i styrelseuppsättningen skedde när suppleanten Nils Gustav Grotenfelt önskade avgå vid årsmötet 1987 och i hans ställe invaldes Göran Ehrnrooths son Robert Ehrnrooth som ordförandes suppleant. Den yngre Ehrnrooth verkade bland annat som verkställande direktör

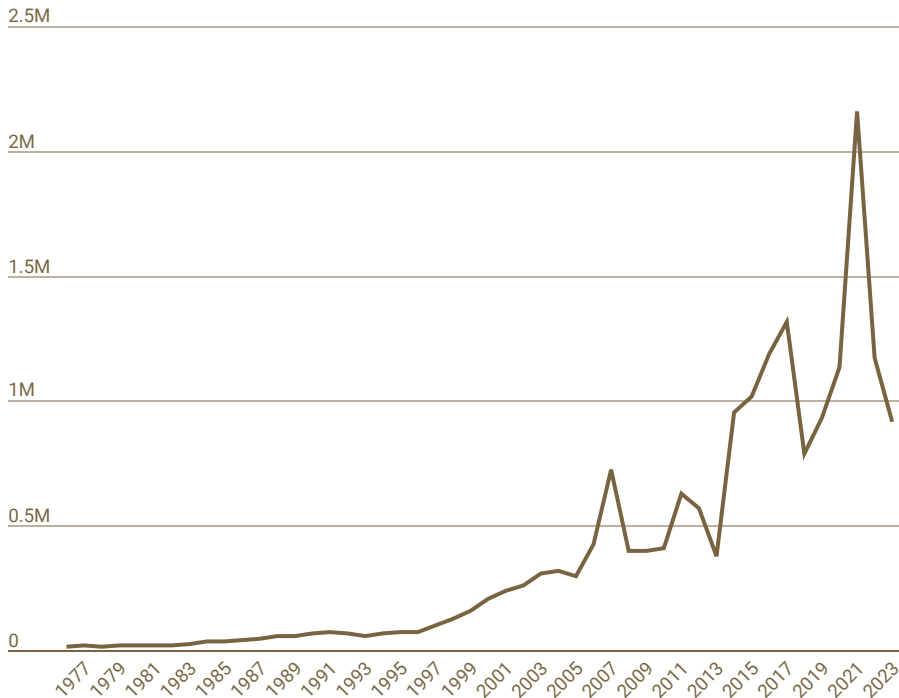
Robert Ehrnrooth.

i Effoa samt styrelseordförande i Wärtsilä (Metra). Han representerade således likt sin far och företrädare i stiftelsen det finländska näringslivet. Robert Ehrnrooth stod också nära Honko som hade assisterat honom i den ovannämnda omställningen i Nordiska föreningsbanken på 1960-talet som Robert Ehrnrooth lett. Ett större brott i stiftelsens styrelseuppsättning skedde vid årsmötet i mars 1991 då Göran Ehrnrooth meddelade att han på grund av sin höga ålder önskade avgå som ordförande. Robert Ehrnrooth som i tre år hade följt med stiftelsens verksamhet valdes i stället till ordinarie medlem och samtidigt till ordförande för stiftelsen. Göran Ehrnrooth som hade verkat som stiftelsens första ordförande utsågs däremot till hedersordförande för stiftelsen.

Samtidigt som stiftelsen genomförde sitt första ordförandebyte slog en kraftig depressionen över den finländska marknaden. Den ekonomiska djupdykningen var en följd av Sovjetunionens kollaps, överhettningen av speciellt bostadsmarknaden och kollapsen av den så kallade kasinoekonomin. Depressionens påverkan på de finländska stiftelserna förvärrades av den nya *avoir fiscal* lagstiftningen som gjorde att företagen måste betala skatt på dividenderna innan de delade ut dem. Tidigare hade stiftelserna som ideella organisationer kunnat behålla hela dividendbeloppet skattefritt och den nya lagstiftningen tillsammans med den ekonomiska kraschen var förödande för många stiftelser i landet. Omvälvningarna i början av 1990-talet påverkade dock inte stort Marcus Wallenbergs stiftelses verksamhet på grund av dess trygga placeringar. Torts detta måste utdelningen som strax innan depressionen hade nästan uppgått till en halv miljon mark för några år framöver dras nedåt. Vid slutet av 1990-talet uppgick dock stiftelsens utdelning redan till närmare en miljon mark och marknadsvärdet på stiftelsens portfölj till cirka 90 miljoner.

Högskolevärlden kände också av depressionen och det tidigare alldeles obekanta fenomenet doktorsarbetslöshet uppstod i depressionens svallvågor. Den främsta orsaken till fenomenet var att trots att de utexaminerade doktorernas mängd efter 1990-talets depression kraftigt ökat förblev antalet tjänster vid högskolorna på ungefär samma nivå som tidigare. Den statliga finansieringen av universiteten som kraftigt hade utökats under 1980-talet halkade också efter övriga Västereuropa efter 1990-talets ekonomiska djupdykning. Därmed ökade också de privata stiftelsernas betydelse för finansieringen av speciellt de kritiska första åren av nya forskarkarriärer. Under 1990-talet steg andelen av så kallad yttre finansiering av hela högskolefinansieringen i Finland redan till

en tredjedel. En betydande andel av detta tillkom från privata stiftelser och fonder. I depressionens skugga firade stiftelsen sitt 20-årsjubileum genom att ordna ett Marcus Wallenberg-symposium i Helsingfors i mars 1993. Temat på det internationella symposiet var *The Changing Nature of European Business Systems*.

Stiftelsens utdelning 1974–2023. Summorna för 1974–2001 har omvandlats till euro enligt kursen 2001.

STIFTELSEN I DET NYA MILLENNIET

Vid det nya millenniet uppgick stiftelsens marknadsvärde till dryga 10 miljoner euro och den årliga utdelningsnivån låg vid 250 000–300 000 euro. År 2000 tillträdde Jacob Wallenberg, Marcus Wallenbergs sonson som suppleant till Per-Jonas Eliaeson i stiftelsens styrelse. Detta var första gången som släkten Wallenberg var personligen representerad i stiftelsen.

Honko som även satt i styrelsen för Yrjö Jahnssons stiftelse kunde länge använda sig av administrativ hjälp från den betydligt större stiftelsen när det gällde det förberedande arbetet kring ansökningarna. Såsom redan nämnt var stiftelsens vetenskapliga ledande starkt i Honkos händer under de första årtiondena. Det ekonomiska och placeringspolitiska beslutsfattandet sköttes däremot av stiftelsens ordförande. Vid årsmötet 2001 föreslog Honko att professor Risto Tainio i fortsättningen skulle ta hand om det förberedande arbetet med ansökningarna ensam eller tillsammans med en professor från Svenska Handelshögskolan. Tainio som invalts några år tidigare som suppleant till styrelsen var verksam som professor vid *Kauppakorkeakoulu* där han bland annat uppträtt i ett tidigt

skede som Honkos vapendragare i frågan om att prioritera vetenskapen i högskolans verksamhet.

Tainio vände sig till kollegan professor Marianne Stenius vid Svenska Handelshögskolan som inkallades som sakkunnig till stiftelsen vid det följande årsmötet och tillsammans med Tainio utförde det förberedande arbetet kring beviljningsbeslutet. I bakgrunden hade säkerligen verkat tanken om att Stenius småningom kunde överta Honkos plats i styrelsen. Honko hade nämligen redan tidigare börjat trappa ned på sina ansvarsposter i samhället. Stenius verkade som rektor vid Svenska Handelshögskolan som var den ena av de två huvudsakliga mottagarna av stiftelsens stipendier och kom att bli den första representanten för Svenska Handelshögskolan i stiftelsens styrelse då hon vid årsmötet 2003 valdes som ordinarie medlem av styrelsen. I tjänsten som rektor hade Stenius också strävat till att stärka internationaliseringen av forskningen vid Svenska Handelshögskolan, vilket gjorde henne till ett passande val med tanke på stiftelsens profil.

Arbetsfördelningen inom styrelsen var därefter den att Stenius och Tainio omhändertog arbetet med ansökningarna och förberedde ett beviljningsförslag till styrelsen. Efter att Tainio efterträtts av Ingmar Björkman som styrelsesuppleant 2013 deltog han tillsammans med Stenius i stipendiearbetet. Dels tack vare att stiftelsen på grund av en gynnsam ekonomisk utdelning kunde stå för ett större utdelningsbelopp, dels på grund av nya styrelsekrafter förändrades också stiftelsens utdelningsprofil något under 2000-talets början. Man började bevilja större stipendier till speciellt postdoktorala forskare som möjliggjorde forskning på heltid för längre perioder. Därtill utreddes även möjligheter för finansieringen av större enskilda forskningsprojekt. Denna typ av projektfinansiering hade i större och äldre stiftelser blivit vanligare redan under 1990-ta-

let och spred sig således relativt sent till Marcus Wallenbergs stiftelse. I bakgrunden verkade också tanken om att kanalisera stiftelsens stöd till följande nivå. Medan stiftelsen under de första årtiondena strävat till att höja nivån på forskningen och stöda internationaliseringen för enskilda forskare började man nu rikta stöd för att få igenom samma förändringar i högskolornas forskningsmiljöer, vilka blivit allt viktigare inte minst i de internationella jämförelserna av högskolor och forskare. De nya stödformerna ersatte dock inte de tidigare enskilda arbets- och resestipendier, utan utvecklades som ett tillägg till dessa.

Under 2000-talet delade stiftelsen ut stipendier inom tre kategorier. För det första beviljades halvårsstipendier till doktorander och postdoktorala forskare. För det andra beviljades mindre resestipendier för kongressresor och forskningsvisiter till både yngre och mer erfarna forskare. För det tredje utdelades årligen stipendier till större forskningsprojekt förankrade vid någon av handelshögskolorna i Helsingfors. År 2009 inleddes ett samarbete med Svenska Handelshögskolan och *Kauppakorkeakoulu* där stiftelsen finansierade två postdoktorala befattningar för tre år. Programmet fick sedermera fortsättning 2013 med finansieringen av en postdoktoral forskare. Från och med 2018 har finansieringen av forskningsprojekten systematiserats så att stiftelsen lediganslår ansökan för större forskningsprojekt om högst 300 000 euro. Hittills har tio forskningsprojekt beviljats understöd av stiftelsen. För utvärderingen av ansökningarna har stiftelsen använt sig av externa utvärderare och i kraven betonat speciellt att forskningsprojekten skall ha en tydlig relevans för näringslivet.

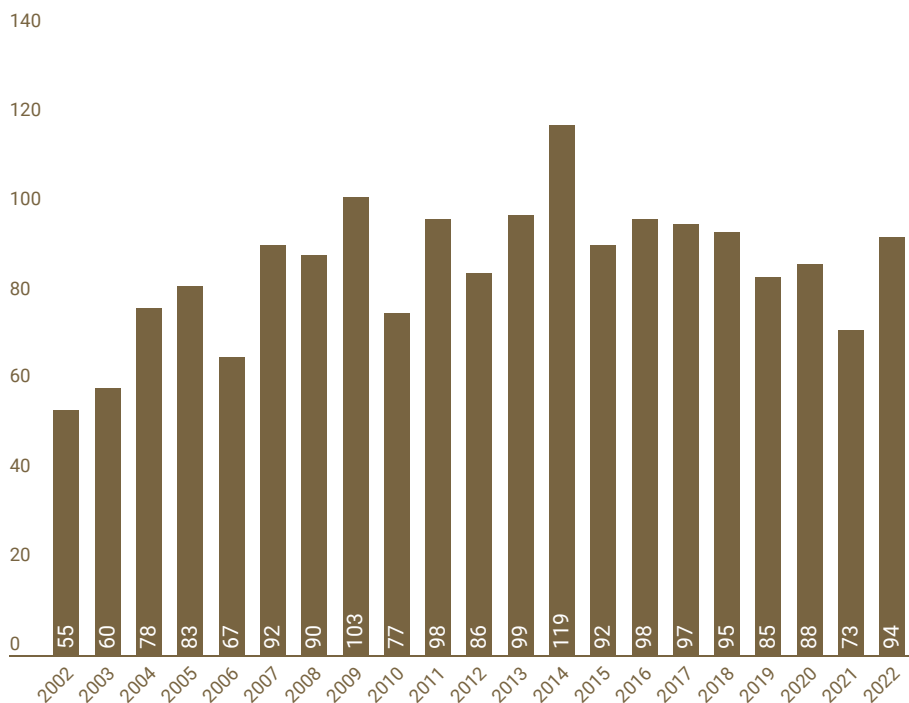
Stiftelsen gick också in i början av 2000-talet för att systematiskt understöda EAISM med syftet att få symposier förlagda till Helsingfors, vilket skulle ge ett värdefullt internationellt kontaktnät för yngre forskare

vid de helsingforsiska handelshögskolorna. Samma tider inledde stiftelsen ett samarbete med det nationella forskarutbildningsprogrammet i företagsekonomi KATAJA. Forskarutbildningsprogrammet hade inletts för att samla ihop resurser som de relativt små enskilda företagsekonomiska forskarutbildningsprogrammen vid de olika handelshögskolorna runt om i landet förfogade över. Med bland annat hjälp av Bergsrådet Marcus Wallenbergs stiftelses finansiering kunde KATAJA till exempel erbjuda kurser för doktorander i företagsekonomi vid samtliga finländska handelshögskolor.

Det nya millenniets framsteg i kommunikation syntes också i stiftelsens verksamhet och stiftelsens första hemsida öppnades år 2003. På hemsidan utlystes också ansökningstiderna för stiftelsens stipendier, vilket kompletterade de traditionella annonserna i *Helsingin Sanomat* och *Hufvudstadsbladet*. Nästa steg i den tekniska utvecklingen togs 2008 då man helt övergick till att motta ansökningarna elektroniskt i stället för i pappersformat. Tidigare hade bankens representant som fortsättningsvis skötte stiftelsens administration burit de fysiska pappersansökningarna till stiftelsens evaluerare i papperskassar, vilket man nu slapp ifrån.

Samtidigt beslöts att alla ansökningar framöver skulle mottas på engelska. Till denna utveckling bidrog att antalet ansökande i och med antalet nyutexaminerade doktorers betydande utveckling markant stigit samt det faktum att en överväldigande andel av all företagsekonomisk forskning bedrevs på engelska. Till exempel vid Svenska Handelshögskolan hade man allt som allt före millennieskiftet under dryga femtio år avlagt endast 66 ekonomiedoktorsexamen och i *Kauppakorkeakoulu* 166. På långt under halva tiden sedan 2001 har man däremot redan avlagt 281 doktorsexamina vid Svenska Handelshögskolan och 402 vid *Kauppakorkeakoulu*. Till denna utveckling bidrog att högskolornas statliga finansie-

ring sedan 1998 varit bunden till antalet avlagda examina vid högskolan vilket också bidragit till att man i allt högre grad försökt locka lovande magistrar att fortsätta sina studier.

Antalet avlagda ekonomie doktors examina i Finland 2001-2022.

STATISTIKCENTRALEN, STUDERANDE OCH EXAMINA VID UNIVERSITET, 2001-2022.

Då man under 1970- och 1980-talen strävat till att öka statens inflytande över universiteten skedde en motsatt utveckling under det första decenniet av det nya millenniet som kulminerade i universitetslagen 2010. I och med den nya lagen förvandlades universiteten till egna juridiska enheter och deras rörelseutrymme utökades markant. Samtidigt som statens grepp minskade om universiteten försköts också ansvaret om universitetens finansiering tydligare till universiteten själva, vilket ännu accentuerades av de stora nedskärningarna i de statliga universitetsanslagen vid medlet av 2010-talet. I bakgrunden till universitetsreformen låg också tankar om att universiteten var en fertil grogrund för innovationer och man hoppades på att "ett nytt Nokia" kunde uppstå på något av campusen i landet. Genom att ge större frihet för universiteten att bestämma över hur de prioriterade olika områden hoppades man förstärka innovationskraften. För att ge en kraftig start till universitetens nya liv efter universitetslagen lanserade flera av landets högskolor medelförskaaffningskampanjer. Marcus Wallenbergs stiftelse deltog också 2010 med en betydande kapitaldonation om 150 000 euro till Svenska Handelshögskolan i samband med Handelshögskolans medelförskaaffningskampanj.

Nästa år gjordes en donation om 225 000 euro till Aalto-universitetets stiftelsekapital. *Kauppakorkeakoulu* hade 2010 ingått i det nya Aalto-universitetet som skapades genom en fusion av handelshögskolan, Helsingfors konstindustriella högskola och Tekniska högskolan. Aalto-universitetet kom också att vara överlägset framgångsrikast i införskaaffningen av medel i samband med den nya universitetslagen. Allt som allt samlade högskolan under 2010 in 115 miljoner euro från privata stiftelser. I och med Marcus Wallenbergs stiftelses donation till Aalto-universitet gjordes också en ny donation om 75 000 euro till Svenska Handelshögsko-

BILD: HEIKKI HAVAS, ARKITEKTURMUSEET.

Helsingin Kauppakorkeakoulu byggnad där högskolan verkade 1950–2019 innan flytten till Otnäs i och med bildandet av det nya Aalto-universitetet.

lan så att de båda Helsingforsbaserade handelshögskolorna fått en lika stor donation av stiftelsen. Som ett tack för stiftelsens donation namngav Svenska Handelshögskolan en av sina hedersutnämningar till välförtjänta magisteravhandlingar enligt stiftelsen.

Åren 2014–2015 gjorde stiftelsen en ny kapitaldonation om en halv miljon euro till både Svenska Handelshögskolan och Aalto-universitetet och 2021 gjordes åter en donation om tillsammans en miljon euro till handelshögskolorna. Den direkta finansieringen av handelshögskolorna fortsatte under de följande åren och mindre kapitaldonationer gjordes också till bland andra Uleåborgs, Åbo och Östra Finlands universitet.

Inom stiftelsens styrelse poängterades det speciellt att det var viktigt att satsa på forskningen också regionalt eftersom den även skulle komma att prägla undervisningen och via den de framtida företagsekonomen i landet. De nya kapitaldonationerna till högskolorna kan ses representera en tredje nivå av stiftelsens understöd där de första två var de enskilda forskarna samt forskningsmiljöerna och forskningsgrupperna vid högskolorna.

Den nya universitetslagen som givit högskolorna större friheter till att söka finansiering utöver de statliga anslagen samt de nedskärningar som gjorts i den statliga finansieringen sedan medlet av 2010-talet har synats i stiftelsens verksamhet i projektfinansieringens ökade roll. Då de statliga anslagen endast räcker för att täcka de ordinära utgifterna för undervisningen och forskningspersonalen har högskolorna i landet i allt högre grad tvingats vända sig till privata stiftelser och andra externa finansiärer för att täcka kostnaderna för nya större forskningssatsningar. Samtidigt har större forskningsprojekt också ofta varit välkomna tillägg för stiftelserna eftersom de kan väntas ge större inverkan för stiftelsens medel och samtidigt erbjuda möjligheter för större synlighet och profilering för stiftelsen. Uppföljningen av större projekt har också visat sig betydligt lättare än flertalet mindre arbetsstipendier till enskilda forskare.

Stiftelsens hittills sista större styrelseförändring gjordes 2016 då både ordförande Robert Ehrnrooth och långvarige styrelsemedlem Per-Jonas Eliaeson meddelade att de undber omval. Eliaeson hade verkat i styrelsen sedan begynnelsen och fungerat både som den symboliska länken till Sverige samt organisationens minne tack vare sin långa styrelsesvit. Ehrnrooth hade suttit i styrelsen sedan 1987 och som ordförande sedan 1991. Till ny ordförande utsågs Paul Ehrnrooth och till ny medlem i styrelsen Ingmar Björkman. Den förstnämnda var son till tidigare ordfö-

rande Robert Ehrnrooth och sonson till stiftelsens första ordförande och hade verkat som suppleant i stiftelsen sedan 1994. Förutom släktbanden fortsatte den nyutnämnda ordföranden traditionen av att stiftelsens ordförande representerade det finländska näringslivet bland annat genom sin post som styrelseordförande för Fiskars. Björkman representerade däremot forskarsidan och agerade vid tidpunkten för styrelseutnämningen som professor i företagsekonomi och dekan för handelshögskolan vid Aalto-universitet. År 2018 utökades styrelsen med Lars Strannegård som vid utnämningen verkade som professor och rektor vid Handelshögskolan i Stockholm. Således återinfördes även länken till Sverige som bortfallit i och med Eliaesons avgång två år tidigare.

Bergsrådet Marcus Wallenbergs stiftelse för företagsekonomisk forskning har under sina första femtio år växt avsevärt. Från ett anspråkslöst grundkapital om en miljon finska mark och en första utdelning om 69 000 mark har stiftelsens kapital vuxit till cirka sextio miljoner euro och de senaste åren har stiftelsens utdelning uppgått till dryga en miljon euro. Samtidigt har stiftelsens verksamhet präglats av kontinuitet. Den har endast letts av tre ordföranden och grunden för dess verksamhet har förblivit den samma. Trots att de utdelade stipendierna och understödets karaktär utvecklats, speciellt under de senaste tio åren har kärnan det vill säga understödet av företagsekonomisk forskning i speciellt företagsledning och prioriteringen av ansökanden med en internationell koppling förblivit den samma. Höjningen av forskningens nivå och utvecklandet av de internationella kontakterna inom forskarsamfundet har också varit de ledande principer stiftelsen aktivt genom sina understöd drivit på det företagsekonomiska forskningsfältet i Finland.

STYRELSEN

Ehrnrooth Göran , ordförande	1973-1990
Ehrnrooth Robert , ordförande	1991-2016
Ehrnrooth Paul , ordförande	2016-

Eliaeson Per-Jonas , medlem	1973-2016
Honko Jaakko , medlem	1973-2002
Stenius Marianne , medlem	2003-
Björkman Ingmar , medlem	2016-
Strannegård Lars , medlem	2018-

Suppleanter:

Grotenfelt Nils Gustav (Göran Ehrnrooth)	1973-1986
Dahmén Erik (Per-Jonas Eliaeson)	1973-1999
Kaskimies Mika (Jaakko Honko)	1973-1998
Ehrnrooth Robert (Göran Ehrnrooth)	1987-1990
Ehrnrooth Paul (Robert Ehrnrooth)	1994-2016
Tainio Risto (Jaakko Honko, Marianne Stenius)	1999-2012
Wallenberg Jacob (Per-Jonas Eliaeson, Lars Strannegård)	2000-
Björkman Ingmar (Marianne Stenius)	2013-2016

STADGAR

§ 1

Stiftelsens namn är Bergsrådet Tekn. och Ekon. Dr h.c. Marcus Wallenbergs Stiftelse för Företagsekonomisk Forskning, på finska Vuorineuvos Tekn. ja Kauppat.tri h.c. Marcus Wallenbergin Yritystaloudellinen Tutkimussäätiö.

Stiftelsens hemort är Helsingfors.

§ 2

Stiftelsens ändamål är att främja utbildning och forskning på företagsledningens område, i första hand inom Finland men även i internationellt sammanhang.

Ändamålet förverkligas genom utdelande av stipendier samt ersättning åt gästföreläsare ävensom bestridande av kostnader för vetenskapliga symposier i Finland på internationell bas.

§ 3

Stiftelsens grundkapital utgör en million finska mark.

Det åligger stiftelsens styrelse att med största omsorg tillse att stiftelsens medel städse är så placerade att minsta möjliga risk för förluster föreligger och att det oaktat största möjliga avkastning kan erhållas.

Stiftelsens tillgångar ökas årligen med den närmare under § 4 angivna delen av tillgångarnas nettoavkastning, ävensom med de tillgångar, vilka på grund av testamenten, gåvor eller på annat lagligt sätt tilläventyrs kan tillfalla stiftelsen.

§ 4

Stiftelsens grundkapital får icke tillgripas. Av den årliga avkastningen bör efter avdrag av samtliga förvaltningskostnader minst 10 § överföras till grundfonden.

Resten av överskottet skall utdelas för tillgodoseende av stiftelsens ändamål. Styrelsen kan undantagsvis besluta att en del härav skall avsättas och utdelas under något av de närmast följande åren.

§ 5

Stiftelsens angelägenheter omhänderhas och dess beslutanderätt utövas av dess styrelse, som består av tre ordinarie medlemmar och en personlig suppleant för envar av dem. Styrelsen väjer inom sig ordförande och kompletterar sig själv. Envar ordinarie ledamot utser sin personliga suppleant.

Stiftelsens första styrelse består av vicehäradshövding Göran Ehrnrooth, Helsingfors, professor Jaakko Honko, Helsingfors och rektor Per-Jonas Eliaeson, Stockholm.

§ 6

Ordförande och medlem av styrelsen tillkommer ett mötesarvode som motsvarar det högsta av staten fastställda mötesarvodet för kommittéarbete.

§ 7

Vid styrelsens sammanträden avgörs ärenden med enkel majoritet. Styrelsen är beslutför om tre ledamöter är närvarande.

§ 8

Stiftelsens namn tecknas av tvenne styrelseledamöter gemensamt.

§ 9

Bokslutet uppgöres per kalenderår och räkenskaperna skall före utgången av mars månad granskas av två av Centralhandelskammaren utsedda revisorer, varefter bestyrkt avskrift av bokslutet samt av verksamhets- och revisionsberättelserna skall inlämnas till Justitieministeriet före utgången av juni månad. Två revisorssuppleanter utses jämväl av Centralhandelskammaren.

§ 10

Styrelsen sammanträder på kallelse av ordförande till ordinarie årsmöte före utgången av april månad och till ett annat möte då anledning föreligger.

§ 11

Ändringar av stiftelsens stadgar kan göras genom enhälligt styrelsebeslut. Beslut om stiftelsens upplösning göres i samma ordning.

§ 12

Om stiftelsen skall upplösas skall dess behållna tillgångar fördelas mellan sådana emottagare som är verksamma för ändamål, vilka enligt styrelsens prövning bäst motsvarar det ändamål för vilket stiftelsen verkat.

I övrigt skall gällande lag om stiftelser jämte förordning tillämpas.

Fastställda den 14 december 1974

M. Wallenberg

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Källor

Bergsrådet Marcus Wallenbergs stiftelses arkiv (deponerat på Nordea Banks arkiv)

- Bokslut
- Brevväxling
- Styrelsemötesprotokoll
- Verksamhetsberättelser

Helsingin Sanomat

Hufvudstadsbladet

Litteratur

Ehrnrooth, Göran, *Hågkomster*, Helsingfors 1991.

Fellman, Susanna & Forsén, Annette, *Hundra år av utbildning och forskning. Svenska Handelshögskolan 1909-2009*, Svenska Handelshögskolan 2009.

- Kallioinen, Mika, *Professoriliitto 1969–1999. Kolme vuosikymmentä tieteen ja ammattikunnan puolesta*, Professoriliitto 1999.
- Kallioinen, Mika, *Tieteentekijän muuttuva kuva. Tieteentekijöiden liitto 1967–2007*, Tieteentekijöiden liitto 2007.
- Kettunen, Pauli & Simola, Hannu (red.), *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2012.
- Klinge, Matti, ”Politiikkaa ja korkeakoulupolitiikkaa”, Knapas, Rainer, (red.), *Helsingin yliopisto 1640–1990*, tredje delen, Otava 1990, 188–349.
- Kuusterä, Antti, *Kivitalot tieteen tukena. Yrjö Jahnssonin säätiö 1954–2004*, Yrjö Jahnssonin säätiö 2004.
- Lamberg, Marko, ”Vuorineuvos Marcus Wallenberg (1899–1982)”, *Suomen talouselämän vaikuttajat* -verkkojulkaisu. Studia Biographica 8, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2008, <https://kansallisbiografia.fi/talousvaikuttajat/henkilo/1327>.
- Lehtonen, Eeva-Liisa, *Kauppatieteiden komea kaari. Kansleri Jaakko Hongon elämäntyö*, Helsingin kauppakorkeakoulun tukisäätiö 2014.
- Olsson, Ulf, *Att förvalta sitt pund. Marcus Wallenberg 1899–1982*, Ekerlids Förlag 2001.
- Pöykkö, Elina & Jalas, Aaro, *Liikkeessä! Kauppakorkeakoulun vuosisata*, Helsingin kauppakorkeakoulu 2011.
- Rautkallio, Hannu, *Pohjolan liitto. Wallenbergit ja Suomi*, Otava 2021.
- Tiitta, Allan, *Tieteen tukijoukot. Suomalaiset säätiöt tieteen ja korkeimman opetuksen kehittäjinä 1917–2017*, WSOY 2018.
- Tommila, Päiviö & Korppi-Tommola, Aura (red.), *Suomen tieteen vaiheet*, Tieteellisten seurain valtuuskunta 2003.
- Vesikansa, Jyrki, ”Göran Ehrnrooth”, *Biografiskt lexikon för Finland 3. Republiken A–L*, Svenska Litteratursällskapet i Finland 2011.

- Virtanen, Kalervo, “Honko, Jaakko (1922–2006)”, *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2004 & 2016, <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/6561>.
- Wahlbäck, Krister, *Jättens andedräkt. Finlandsfrågan i svensk politik 1809–2009*, Atlantis 2011.
- Wetterberg, Gunnar, *Wallenberg. Ett familjeimperium*, Albert Bonniers Förlag 2013.
- Wilhelmsson, Thomas, *Yliopistouudistus. Tarkoitus, toteutus ja tulokset*, Gaudeamus 2021.

Intervjuer

Paul Ehrnrooth, 27.4.2023.

Robert Ehrnrooth, 30.8.2023.

Marianne Stenius, 6.11.2023.